

nochtans door feodale verplichtingen gebonden, maar dan moest ze ook de Engelse wol ontberen. Van Artevelde omzeilde die moeilijkheid door het op een oncompromitterend, zelfs winstgevend akkoordje te gooien met de Engelse koning Edward III. Diens bescherming en vooral de sterkte van Gent brachten een onmogelijk geachte neutraliteit tot stand.

Gent was onder Van Artevelde inderdaad een machtige stad: vorsten achtten het zich waardig met hem, als vertegenwoordiger van de stad, te onderhandelen. Toch waren het moeilijkheden binnen de muren van Gent die Van Arteveldes gezag zouden ondermijnen. De eenheid en samenhangigheid tussen de gilden die hij dankzij zijn charisma bereikt had, raakten zoek. Het evenwicht was te delicaat. Verdachtmakingen verdreven hem van het voorplan en werden hem in 1345 fataal, toen hij in een volksoproer werd vermoord.

Ondanks zijn rol is Van Artevelde nooit beroemd geweest in zijn tijd. Documenten zijn schaars. Hij is letterlijk een historische figuur zonder identiteit. Het interessantste onderdeel van Carsons boek is dat het aantoonde hoe die identiteit er nadien aan vastgehaakt is. Kroniekschrijvers, zelfs die uit zijn tijd, schetsen hem als een rebel, en hadden nauwelijks oog voor zijn diplomatieke gaven en politiek-economische inzichten. Er werden veeleer problemen gemaakt over zijn status, of hij nu een aristocraat geweest was dan wel tot de brouwersgilde behoord had...

In de 19de eeuw werd het beeld er niet helderder op. Van Artevelde werd een symbool voor het groeiende Vlaamse emancipatiebesef, maar bovenal toch een folkloristische held voor wie een standbeeld opgericht werd en feestelijke optochten uitgingen. Over wat hij in zijn tijd werkelijk betekend had, werd niet verder nagedacht, tot Hendrik Conscien-

ce aan hem een boek wijdde waaraan ook bronnenstudie ten grondslag gelegen had. Historici zouden de karikatuur pas later helemaal corrigeren. Toch zijn de bewonderaars van Van Artevelde uit de jaren veertig van de vorige eeuw niet zo ver van diens ware gezicht af geweest. De economische crisis die toen heerste leek sterk op die die Van Artevelde in zijn tijd had weten te bedwingen. In hem droomden ze zich een staatsman die ook hun welvaart kon doen terugkeren.

Patricia Carson heeft een aantal belangrijke gezichtspunten omtrent Jakob van Artevelde in haar boek verenigd, zonder er eigen, nieuwe inzichten aan te kunnen toevoegen. Voor velen zal de ware toedracht van de geschiedenis al nieuw genoeg zijn. Toch is het onderwerp Jakob van Artevelde duidelijk te beperkt voor een omslachtig uitgeschreven boek als dit. Carson heeft het te uitvoerig gestoffeerd met historisch bedenkelijke situatieschetsen van hoe het er in Van Arteveldes tijd waarschijnlijk aan toe ging, en vooral met te veel illustraties. De ontegensprekelijke flair waarmee *James van Artevelde, the Man from Ghent* geschreven is, kan niet verbergen dat zij voortdurend in herhalingen vervalt.

Karel Osstyn.

Patricia Carson, *James van Artevelde, the Man from Ghent*, E. Story-Scientia, Gent, 1980, 204 blz.

Van Duinkerke tot Königsberg.

Onder de fraaie titel *Van Duinkerke tot Königsberg. Geschiedenis van de Aldietsche Beweging* heeft dr. Ludo Simons ons een bondig en helder overzicht gegeven van een beweging die in Vlaanderen in de tweede helft van de 19e eeuw streefde naar eenheid in het Nederduitse taalgebied.

De gedachte dat er een geografisch aaneengesloten gebied

was, dat zich uitstreekte van Frans-Vlaanderen via Vlaanderen, Nederland en Noord-Duitsland tot in Oost-Pruisen en waarin de bewoners elkaar in grote mate konden verstaan, omdat zij allen vormen van Nederduits spraken, was al in de 18e eeuw bij J.B.C. Verlooy opgekomen. Deze wetenschap bleef in de 19e eeuw voortleven bij J.F. Willems en vooral later bij V.H. Delecourt en P. Lebrocq. De laatste twee hebben de betekenis van de Nederduitse dialecten vooral aangegrepen om tegenover het Franse taalgebied een regio van ongeveer 17 miljoen „gelijktaligen” te stellen.

Er was overigens al van het begin van de 19e eeuw ook van de kant van Duitse geleerden belangstelling voor de Vlaamse taal en literatuur. Men denke slechts aan Hoffmann von Fallersleben en Warnkoenig. Naast de literair-filologische belangstelling, en soms daarmee gepaard, bestond er ook politieke en economische belangstelling voor Vlaanderen en België. Dat was zeker het geval toen het als zelfstandige staat zijn weg moest gaan vinden. Helaas heeft die politiek-economische belangstelling van den beginne af moeilijkheden en misverstanden opgeleverd. In brede kring, ook in Vlaanderen, voelde men weinig of niets voor een politieke band met Duitsland dat aanvankelijk nog een hybridisch geheel was en waarvoor rond 1870 bij de meeste Belgen en Vlamingen de belangstelling eerder in lichte vrees was omgeslagen. Natuurlijk waren er op deze regel zoals op alle regels, uitzonderingen.

De grote propagandist voor de Nederduitse of Platduitse taal en de daarmede verband houdende „aldietsche gedachte” was dr. C.J. Hansen (1833-1910). Hij heeft in de tweede helft van de 19e eeuw vanuit Antwerpen, waar hij werkzaam was op de stadsbibliotheek, laatstelijk als directeur, dwars tegen alle kri-

tiek en tegenwerking in met een miniem kleine schare getrouwen als een soort monomaan voor de Nederduitse eenheid gestreden.

In Noord-Duitsland kreeg hij contact met de tamelijk populaire Platduitse beweging waarin Klaus Groth en Fritz Reuter als dichter en schrijver een voor-aanstaande rol vervulden.

Het ideaal was tot een soort taalkundige eenheid te geraken. Op politiek terrein heeft Hansen zich niet erg concreet geuit, al werd hij door zijn tegenstanders beschuldigd mede voeding te geven aan het pangermanisme in zijn verschillende verschijningsvormen. Sommige van zijn mede-standers droomden van een soort federatie tussen Vlaanderen, Nederland en Noord-Duitsland. Een chimaera, tenzij men blind was voor het Pruisische eenheidsstreven in Duitsland.

Taalkundige eenheid werd echter zeer bemoeilijkt en in feite onmogelijk gemaakt door verschil van inzicht over de spelling en door lexicografische conflicten. Hansen had wel concrete ideeën over het spellingsvraagstuk, maar hij kreeg in Vlaanderen en Nederland en óók in Duitsland weinig steun en erkenning voor zijn denkbeelden. De grote inspanning, die in de jaren zestig de invoering van de spelling De Vries en Te Winkel in Noord en Zuid had gekost, had de lust tot verdere experimenten sterk bekoeld.

Een ander punt was dat Hansen ook door rivaliteiten tussen Vlamingen in Brussel, Gent en Antwerpen werd tegengewerkt en last but not least: er was in Vlaanderen zelf nog zoveel werk te verrichten. Hansen had daar ook wel oog voor. Zo was hij een der eersten die pleitte voor Vlaams hoger onderwijs, maar de Nederduitse beweging bleef zijn hartekind.

De betekenis van de betrekkingen met de Platdietse beweging en met Duitsland in het algemeen is tweemaal geweest. In

de eerste plaats hebben deze contacten het zelfgevoel in Vlaanderen versterkt en de positie van de Vlaamse taal en de Vlaamse beweging door de buitenlandse belangstelling gewicht gegeven tegenover de Franse taal en cultuur. In de tweede plaats drong door vertalingen de Platduitse en Hoogduitse literatuur Vlaanderen binnen en verrijkte deze cultuur. Het is overigens tekenend dat ook de Platduitse werken vertaald moesten worden. Hansen, Pol de Mont en Virginie Loveling hebben dit gedaan, al stond de laatste gereserveerd tegenover de „al-dietse beweging”. Omgekeerd werd de Vlaamse literatuur in Duitsland bekend gemaakt en soms vertaald. Al met al moeten we echter stellen dat Hansens ideeën om met A. Theobald te spreken „en smucken Drom” zijn gebleven.

Als punten van kritiek op dit boek zou ik willen noemen dat de auteur mijn inziens te weinig heeft doen uitkomen dat de beweging voor het Platduits in Duitsland zelf in feite een beweging is geweest die vanuit het defensief werkte en poogde enigszins verzet te bieden tegen de sterke verhoogduitsing en de toenemende macht van Pruisen. Daarnaast had nog iets meer accent gelegd kunnen worden op de geringe belangstelling die er in Nederland voor het Platduits bestond, zonder overigens ds. J.D. Domela Nieuwenhuis Nye-gaard te kort te doen. Deze figuur kon zich hevig opwinden over de taalkundige en politieke pruisificatie van Noord-Duitsland. Hij bleef echter in deze als in meer zaken een roepende in de woestijn.

Simons heeft ons met zijn studie over de Vlaamse contacten met de platduitse beweging, een onderdeel van zijn dissertatie over de Vlaams-Duitse literaire contacten in de 19e eeuw, zicht gegeven op een belangwekkend aspect van de Vlaamse beweging. Het boek is ondanks het

wat feitelijk karakter leesbaar gebleven. De schrijver weet op tijd met een relativerende of ironiserende opmerking de aandacht van de lezer vast te houden.

De afwerking van het boek verdient alle lof. Literatuurverwijzingen, register en notenapparaat zijn voortreffelijk en de verwijzingen zijn veelal zeer informatief. Bovendien staan ze, een zeldzaamheid heden ten dage, daar waar ze horen, onderaan de bladzijde.

Pieter van Hees / Utrecht.

Ludo Simons, *Van Duinkerke tot Königsberg. Geschiedenis van de Al-dietse Beweging*. Uitg. Gottmer, Nijmegen en Orion, Beveren, 1980 (Orions Historische Bibliotheek), 221 biz. + illustraties, prijs 420 BF.